

AUGUSTOV TEMPELJ V PULJU

TINE KURENT

Univerza, Ljubljana

K študiji:

Gino Pavan, *Il rilievo del tempio D'Augusto di Pola* (Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, Trieste, MCMLXXI; 28 strani + XVII tabel).

Pred sedmimi leti sem s svojimi študenti iz tretjega letnika ljubljanske šole za arhitekturo premeril Augustov tempelj v Pulju. Pri našem delu sta nam s podatki pomagala muzeja v Pulju in Rovinju, pa še gasilci so nam posodili svojo dolgo lestev. Namen naših meritev je bil ugotoviti, kako je prišlo do današnjega stanja, da bi lahko izvedli modularno proporcijsko analizo templja. Če bi arhitekt Gino Pavan že prej objavil svoj *Rilievo*, bi nam bilo precej dela prihranjenega, ker bi lahko za delovno osnovo uporabili kar njegove lepe risbe. Njegovi načrti so v metrskem merilu; tloris in prečni rez sta opremljena tudi z detajlnimi kotami. Moram reči, da so te mere, ki jih lahko vzporejam z našimi izsledki, popolnoma zanesljive; tloris je določen tudi z diagonalami, ki kažejo odstopanja od teoretičnega pravokotnika.

Vendar težišče Pavanovega dela ni na risbah ampak na razpravi: *Proposta metodologica per lo studio dei disegni delle antichità di Andrea Palladio*. Pri tem gre za tale poglavja: *Študij načrtov antičnih spomenikov v Benečiji štiri-najstega stoletja*. Renesansa je zbudila zanimanje za stari Rim in vrsta arhitektov — danes sama slavna imena — je šla risat antično arhitekturo. Tako je nastala tudi *Palladijeva delineacija Augustovega templja v Pulju*. Risbe, ki smo jih imeli za Palladijeve (iz zbirke R. I. B. A. v Londonu) danes pripisujejo Falconettu. Pavan našteva okoliščine glede risb in objavlja *Primerjanje mer v načrtu, ki ga je objavil Palladio v svojih Quattro Libri, z merami risb, shranjenih v Vicenzi in v Londonu*. To opravi v treh tabelah (posebej za tloris, posebej za naris, zase za detajle), katerih vsaka v treh paralelnih kolonah našteva posamezne mere, izražene v vičentinskih čevljih. Pri tem ugotovi, da je londonska grafika terenska skica, vičentinska pa je čista risba. Načrti v *Quattro Libri* so skoraj enaki risbam iz Vicenze. Vendar je v merah treh načrtov le nekaj razlik, ki jih razberemo bodisi iz različnih številok v kotah, bodisi iz različnih dolžin v risbi. Končno Pavan tabelarično prikazuje tudi *razlike med merami načrtov, ki jih je objavil Palladio, z dejanskimi, današnjimi merami*. V ta namen prevaja vičentinske mere v današnje. (Pavan navaja, da 1 piede vicentino meri 34,75 cm, medtem ko Giuseppe Lugli odmerja 1 piede vicentino

z 0,3552 m, Enciclopedia Italiana pa celo z 0,357 m.) Pri tem se izkažejo določene razlike med merami Palladija in današnjega stanja.

Pavanovi izsledki so blizu našim. Da bi ugotovili, kako so prezidave vplivale na današnji obliko templja, smo namreč tudi mi izvedli primerjavo med sedanjimi merami in merami, ki jih navajajo Palladio v vičentinskih čevljih, Gianrinaldo Carli v beneških čevljih (1 piede veneto = 34,728 cm), in še posebej Kandler, ki je določil mere stopnic v centimetrih. Pri tem je zanimivo, da je Palladio naštel 11 stopnic, Carli jih sploh ne omenja, Kandler pa je določil samo 7 stopnic, kot jih poznamo tudi danes. Sedem stopnic je narisal tudi Pavan. Kako pa je bilo zares z rimskimi stopnicami, piše Vitruvij (L. III, C. IV, 4).

S svojim Rilievom je Pavan lepo osvetlil stare Palladianske načrte in dokumentiral današnje stanje puljskega templja. S tem je svoje delo opravil, naše delo pa se je v tej fazi šele začelo: namesto da bi vičentinske in beneške mere prevajali v centimetre in jih tako primerjali z metriskimi odmerki, smo raje Palladijeve, Carlijeve, Kandlerjeve in naše današnje mere prevedli v rimske. Kajti »Mesurent cent fois le Parthénon avec des differences des quelques millimètres, à quoi nous servira cette compilation des documents, si nous n'en savons pas déduire le principe générateur des proportions?« Toda s prevajanjem starih mer v današnje metrske mere izgubimo izred oči čista številčna razmerja, ki določajo proporcije: »Quand on a inauguré le système métrique (ce dont nous n'avons garde de nous plaindre), on n'a pas supposé un instant que l'on rendrait indélicable tout le système harmonique de l'ancienne architecture. Or, pour relever et comprendre les monuments grècs, s'est avec le pied grèc qu'il les faut mesurer.« (Viollet-le-Duc, Dictionnaire Raisoné, VIII, Symétrie.) Augustov tempelj v Pulju je zgradil rimski arhitekt z rimskimi merami, torej ga merimo z enotami standardne rimske antropometrike (kvantitativna analiza). Tedaj se nam mere, tako komplicirane in polne metrskih decimal, prikažejo kot enostavni mnogokratniki rimskega čevlja, koraka ali palca. Skupni imenovalci teh mnogokratnikov so enote, ki jih imenujemo moduli. Razmerja med modularnimi mnogokratniki, ki se ponavljajo, imenujemo proporcije (kvalitativna analiza). Naš cilj je tudi bil razumeti kompozi-

Modularna kompozicija proporcij, ki določajo lego, velikost in členitev Augustovega in Dianinega templja v Pulju, označene z modularnim ritmom v rimskih čevljih (1 pes = 29,57 cm).

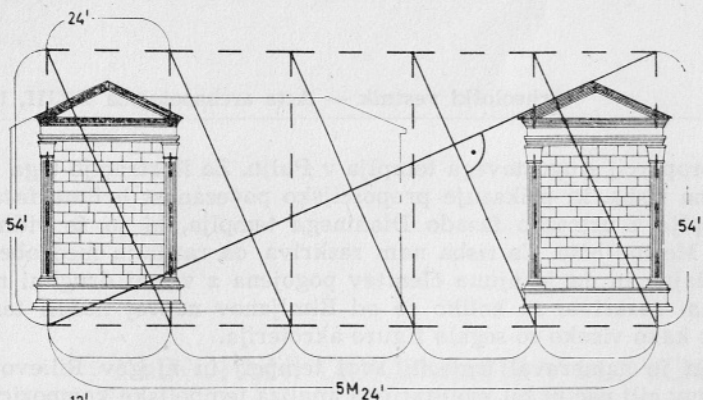
Oсна širina (24') in višina templjev od tal (nekdanjih) do vrha izginulega akroterija (54') je obratna aproksimacija razmerju $\sqrt{5}$. To isto razmerje je tudi med zunanjo osno razdaljo obeh templjev ($5 \times 24'$) in višino templja (54'). Ker gre za ponovitev istega razmerja, lahko govorimo o proporciji.

Višina templja med členitvijo pedestal (angleško ogee) in vrhom kapitela (32') in polovično osno širino templja (12') je razmerje $\sqrt{7}$, kar je tudi odnos med zunanjo osno razdaljo templjev ($10 \times 12'$) in višino med profilacijo pedestal in vrhom pedestal (44').

Razmerje med isto višino (44') in polovično osno širino templja (12') je enako razmerju med zunanjo osno razdaljo obeh templjev ($10 \times 12'$) in višino stebra s kapitelom in podstavkom do prve členitve (32'), ki znaša $\sqrt{14}$.

Tak tip proporcijske analogije imenujemo po Hambridgeu dinamična simetrija.

Prikazan je tudi tloris Augustovega templja in gotske Mestne hiše, v katerega je vzdana hrbtna fasada, ki jo danes imenujemo Dianin tempelj, s kotami v centimetrih.

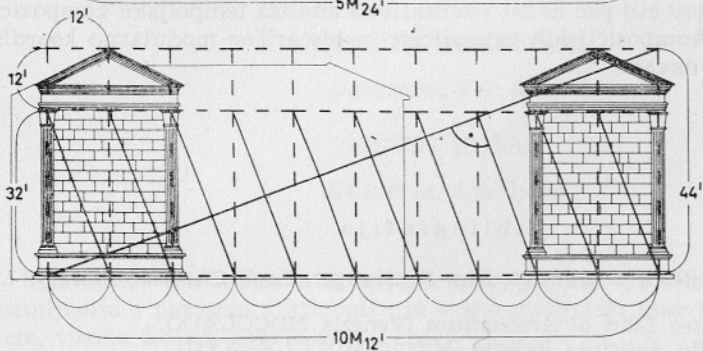

$$\frac{5M24'}{54'} \sim \frac{54'}{M24'} =$$

$$\frac{120'}{54'} \sim \frac{54'}{24'} =$$

$$2,22 \sim 2,25 \rightarrow$$

$$\rightarrow \sqrt{5} = 2,23$$

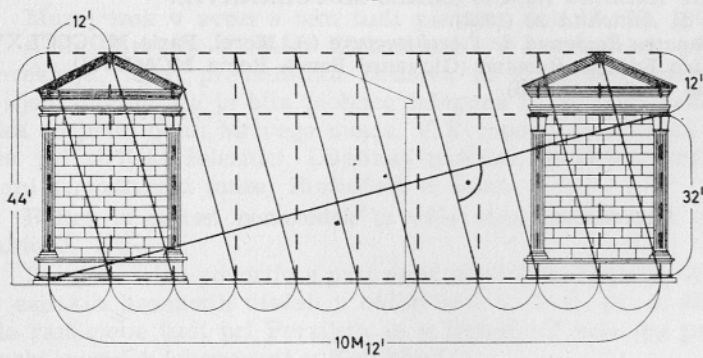

$$\frac{10M12'}{44'} \sim \frac{32'}{M12'} =$$

$$\frac{120'}{44'} \sim \frac{32'}{12'} =$$

$$2,76 \sim 2,66 \rightarrow$$

$$\rightarrow \sqrt{7} = 2,64$$

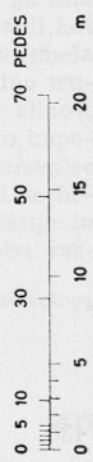
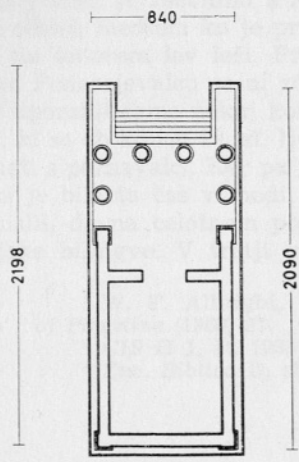
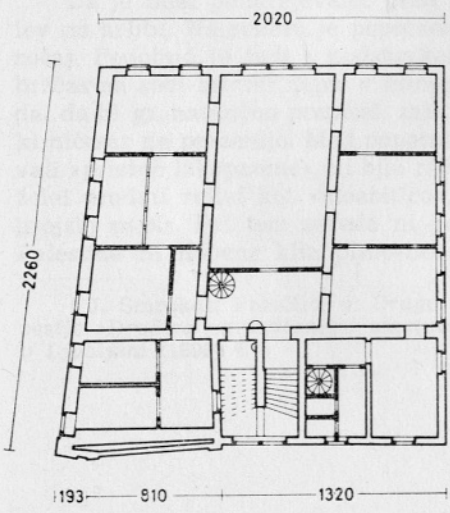

$$\frac{10M12'}{32'} \sim \frac{44'}{M12'} =$$

$$\frac{120'}{32'} \sim \frac{44'}{12'} =$$

$$3,75 \sim 3,64 \rightarrow$$

$$\rightarrow \sqrt{14} = 3,74$$

cijo modularnih proporcij Augustovega templja v Pulju. Za ilustracijo tega naj zadostuje ena sama risba, ki prikazuje proporcijsko povezanost hrbtna fasade Augustovega templja z ustrežno fasado Dianinega templja, ki jo še vidimo, vzidano v gotsko Mestno hišo. Ta risba nam razkriva, da razdalja med obema templjema ni slučajna in da je njuna členitev pogojena z vsemi drugimi merami. Obenem nam razkriva, za koliko so od Rimljanov naprej nasuli teren pred templjem, in kako visoko so se gale figure akroterija.

Seveda, Pavan je nameraval izmeriti svoj tempelj in njegov Rilievo je zgledno delo. Njegov cilj pač ni bil kvalitativna analiza tempeljske kompozicije. Zdi se, da študij kompozicijskih zakonitosti in historične modularne koordinacije v Italiji ni v navadi.

Bibliografija

- Vitruvius, *De Architectura* (translated by F. Granger, Loeb Classical Library, London 1962).
A. Palladio, *I Quattro Libri di Architettura* (Venezia MDCCLXIX).
Conte G. Carli, *Delle Antichità Italiane* (Milano MDCCLXXXVII).
Notizie degli Scavi di Antichità 20 (1923).
Violet-le-Duc, *Dictionnaire Raisonné de l'Architecture* (A. Morel, Paris, MDCCCLXVI).
G. Lugli, *La Technica Edilizia Romana* (Giovanni Bardi, Roma MCMLVII).
Enciclopedia Italiana 28 (Roma 1935).